

נר לשולחן שבת

פרשת וארא

גליון 681-תש"פ

לע"נ מרת חיה דבורה
רוזנברג ע"ה
ב"ר מרדכי קופרברג שליט"א

רק דבר ה'!

במצרים למדנו איך מים אינם מים, אלא דבר ה', שהרי ברצונו כל הנחלים והאגמים הפכו לדם. ובמכת ערוב למדנו איך הישוב אינו ישוב, שהרי כל החיות מכל העולם הגיעו לערי מצרים.

ביום סוף למדנו שאין ים ואין יבשה, רק דבר ה'. ברצונו פה נעשה ים ופה נעשית יבשה.

ובמדבר ראינו איך סלע נהפך למעיין מים נובעים, אין כלום, רק דבר ה'. וכן כל ארבעים שנה במדבר, מקום ציה ושממה, על פי ה' יסעו, על פי ה' יחנו, אין טבע, יש רק אלקים!

ביציאת מצרים למדנו שכל חלקי הטבע: דומם, צומח, חי, מדבר אינם כלום, הכל לא יותר מדבר ה'!
(לקט רשימות)

ערוב: אסור לטלטל בעל חי בשבת, דהוא מוקצה. (א"ח ש"ח ל"ט) חידש רבי שלמה זלמן אויערבאך, שאסור גם לגעת בבעל חי שלא לצורך בשבת, משום שמזיז שערותיהם. ("שולחן שלמה" ש"ח ע"ז)

מזיקים שנשיכתם או עקיצתם גורמת לכאב מרובה, אפילו עומדים במקומם, אם חושש שמא יפגעו בו, מותר לצודם, דהיינו, כופה עליהם כלי. ואם הם רודפים אחרי האדם ואי אפשר לצודם, מותר אף להורגם. (שש"כ כ"ה ב' עיי"ש ועיין "ארחות שבת" י"ד כ"ב ל"ב)

"ותבאש הארץ"... חיה מתה שנמצאת במקום שמפריע לאדם, גם אם היא ברחוב, או שיש ממנה ריח רע, מותר לפנותה לאשפה, אפילו בידו, אפילו שהיא מוקצה. (שם כ"ב מ"ב משנ"ב ש"ח ק"ל)

המכות שבפרשה בהלכות שבת

דם - צפרדע - כינים - ערוב - דבר - שחין - ברד

דם: בשבת, אסור לגרד במקומות רגישים בגוף כאשר עלול לצאת דם עקב הגירוד. (שש"כ ל"ה ל"ד) מותר לשים על פצע שטחי תכשירי חיטוי, כגון פולידין, ואפילו חומר שיש בו צבע. (שם ל"ה י"ג)

צפרדעים, צרצרים, מקקים ועוד כמה מכות...

צפרדע: לא התירו איסור צידה אלא במקום שיש צער הגוף, אבל במקום שמצטער צער הנפש, כגון, צרצר הנמצא בחדר וקול צרצורו - צפרדע שמקרקרת בקול רעש גדול - מפריעים את מנוחתו, אסור לתופסם ולזורקם החוצה. (שם כ"ה ס"ק כ"א ועיין מנ"ש ח"א ז')

כשיש אישה המפחדת ממקקים או שהילדים פוחדים, מותר לבעל לתופסו בכלי ולהשליכו החוצה. (הגריש"א: "אשרי האיש" עמ' רס"ה)

כינים: כתב ה"תהילה לדוד" שלא שייך צידה בכינה. (א"ח שט"ז י"א) חידש מרן הגרש"ז אויערבאך - מלאכת צידה היא רק אם קשה לתופסו, אבל כאשר מתחבא ויש רק למוצאו ולאחר שמגלים אותו יכולים בקל לתופסו, באופן זה לא חשוב צידה, החיפוש אחר המחבוא לא שייך למלאכת צידה! ("שולחן שלמה" שט"ז ב' כ' ועיי"ש)

הנוגע בכינה, יטול ידיו, ואם לא נטל, אם תלמיד חכם הוא תלמודו משתכח. ואם אינו ת"ח, יוצא מדעתו - עלול לבוא לידי עבירה. (א"ח ד' ח"י) "פה ללב" פסק שדווקא אם הרג את הכינה, שאז יש לכלוך ומיאוס, אבל הנוגע אין צריך ליטול. אבל אנו נוקטים לחומרה, אפילו בנגיעה לבד, כפשט דברי מרן ה"בית יוסף" וכן פשט דברי האחרונים. (כ"ף החיים" ד' פ"ד)

דבר: בשבת, רופא הבא לרחוץ ידיו לפני הטיפול בחולה או אחרי, אם אין סבון נוזלי או חומר חיטוי ירחץ ידיו בסבון רגיל, ואם אפשר, ישתמש בסבון מתחת קילוח המים. (שש"כ מ"א)

אף כי אסור לשרות בגדים לכביסה בתוך מים בשבת, מותר להשרות את הכבסים של חולים במחלה מדבקת בחומר חיטוי, כדי למנוע הדבקות, אבל לא יעשה כל פעולת כיבוס אחרי שריית הבגדים. (שם מ' ו')

שחין: 'המפיס שחין בשבת'. (שכ"ח כ"ח) מותר לנקב מורסה כדי להוציא את המוגלה, וזאת אפילו אם עלול לצאת קצת דם, אבל אין ללחוץ על המורסה אחרי שהמוגלה יצאה, והוא מחמת הדם שיוצא. אם יש גוי במקום, טוב שהוא יעשה זאת. (שש"כ ל"ה ט"ז)

במחוז שרעב בתימן היה המנהג לקדש במטבע כסף טהור העובר לסוחר, והוא לכתחילה. החתן מטביל את המטבע במקוה. והטעם: אולי החזיק בה אדם טמא או מוכה שחין ונטמאה, או שהמטבע מכושפת, ועל ידי הרחיצה נטהרת הטבעת, כפי שמובא אודות חמורו של זעירי. ("יהדות שרעב")

ברד: מותר ליתן בשבת קוביות קרח בכלי שיש בו שתיה, כדי שיצננו את המשקה. (שש"כ י" ב')

טוב להמנע מלתת מים לתוך המקפיא, על מנת להופכם לקוביות קרח, אלא אם כן יש צורך גדול בכך. (שם י"ב עיי"ש שאין בזה נולד ובונה)

מתורתו של הגאון רבי רפאל אהרן בן שמעון, רבה של יהדות מצרים

"תנו לכם מופת". (ד"ט)

המנהג במצרים, אם בר מינן ימותו שני מתים בשנה אחת בחצר אחת. אזי קודם הוצאת המת מפתח החצר קורין לשוחט ושוחט עוף, כפרה על כל בני החצר, וקוברים הראש והרגלים אצל המת, כדי שזה העוף הנשחט יהיה המת השלישי. ולא תבוא אליהם רעה לשכנים בחצר, וכן המנהג פשוט בעיר הקודש ירושלים. ואין זה משום נחוש וכישוף, כיון שהוא דבר של סכנת נפשות. ועוד, הם לכפרה מכוונים, דוגמת כפרות של ערב יום הכיפורים. (נהר מצרים" הל' נחוש וכישוף ב')

בימים ההם בזמן הזה

בזמננו, שחילול שבת מצוי מאד לדאבון לבב, אם ימצא איזו מאפיה-פלטר למכור לישראל אין זו שמחה...

על הרב המו"ץ לחקור אם האופה ההוא שומר שבת כהלכתו, שאם המוכר מרשעי הדור גרע מגוי, שהרי אם אופה הפת בשבת, אסורה. שנית, רשע כזה אין ספק שאינו מפריש חלה. שלישית, אם יקח ממנו בהקפה ביום השבת, גורם שהאופה יכתוב בספר חשבונותיו את חובו. (שם הל' מאכ"א ט"ו)

מכת ערוב

סכנה לאכול פטריות הנקראת 'אלפגיע' בלי בדיקה מארס נחש. והוא מאכל ערב ונעים והפטריה לבנה כשלג, ומייבשים ממנה ונמכר בבתי 'המרקחת' בזמן שאין הפטריות הללו מצויות עדיין. אומרים כי הנחשים אוכלים מהם לתאבון. ובדיקתם היא זאת: בעת ששולקים אותם במים חמים, נותנים במים כף כסף נקיה וכאשר יש ביניהם פטריה שנשך ממנה נחש, תיכף ומיד ישתנה מראה הכסף לשחור.

ואנכי עד ראייה בדבר. בהיותי בתוניס, שלקו הפטריות בפני והכף השחיר והשליכום. מהם למדתי דין זה. (שם הל' מאכ"א נחמת סכנה כ"ב)

"אלה ראשי בית אבתם. מתוך שהזקק ליחס שבטו של לוי..." (ש"ר י"ד) ממזר הרי הוא כישראל לכל דבר המילה, ומלים אותו ביום השמיני ללידתו ואפילו בשבת.

סדר מילת הממזר הנהוג במצרים: בית הדין שולחים חכם או שנים למקום המילה, והמילה תהיה בפתח בית הכנסת דווקא, לפרסם הדבר. שהרי אין מלים בפתח בית הכנסת ילדים כשרים. והחכם מברך ברכת 'להכניסו' ואין קורין פסוקים ולא מברכים על הבשמים, שבמילת הממזר שנוגד בעבירה ואסור לבוא בקהל אין כאן ריח ולא ניחוח לדאבון לב.

אין אומרים 'אלוקינו קיים את הילד', דאין מבקשים עליו רחמים. ואחר כך באים החכמים לבית הדין וחותרים זאת זכרון בספר לבני מורי, למען דעת שהוא ממזר ולא יתערב. (שם הל' מילה ל"ט ועיי"ש)

"ויחפרו כל מצרים סביבת היאר מים לשתות..." (ד"כד)

במצרים נהגו היתר שהגויים מביאים מים מן הנהר-הנילוס בשבת. וסומכים שלא הביאום עבור ישראל זה בלבד, שהרי על דעת רוב הביאום ומצרים היא עיר שרובה גויים. (מהרי"ק ש"א)

אכן, נראה לעניות דעתי שאין צורך להגיע להיתר זה. אפילו יצווה ישראל על הגוי להביא לו מים, פתחו פתוח להיתר, שהרי אין לנו במצרים רשות הרבים גמורה, ובכרמלית, שבות דשבות במקום צורך גדול מותר, כפסק מרן (ש"ז ה'), ואין לך צורך גדול יותר מן המים, ואין לך מצטער גדול יותר מצמא.

ובזמננו אין לנו צורך לא לזה ולא לזה, כי בכל בית מובאים בצינורות על ידי חברה צרפתית המספקת מים לכל תושבי העיר והמים באים מאליהם אל הבתים. (נהר מצרים" הל' שבת י"ב)

מנהג קדום פה במצרים להתענות שני, חמישי ושני בתחילת ימי השובבים, ומכריזים עליהם ביום השבת הקודם בכל בתי כנסיות. ונוהגים בהם דין תענית ציבור ממש.

בזמננו, אשר מצרים נתרבת באוכלוסין, כן ירבו, המנהג שהשמש סובב בבית הכנסת בעת מנחה, לדעת אם ימצאו עשרה מתענים. ובימי התענית, מנהג יפה אף נעים לקבץ כסף פדיון נפש, איש כמתנת ידו. ואשריהם ישראל, נתבעים ונותנים בשמחת לבב.

הפדיון נעשה על ידי בית דין יכב"ץ. שם מתקבצים עשרה ת"ח קרואים בשמותם ועושים סדר הפדיון. ובשנים הטובות שכסף הפדיון יתקבץ בהרחבה וברוח נדיבה קונים גזברי הפדיון שור. שוחטים אותו לכפרה על הקהל ומחלקים בשרו לעניים צנועים. במנחה, אם יש שהות, אומרים סליחות כפי היכולת. ואם הזמן קצר, מתפללים כרגיל וקורין 'מזמור לעני כי יעטוף'. (שם הל' תענית ב')

"ויאמר משה לא נכון לעשות כן כי תועבת מצרים נובח לה' אלקינו" - כי היה אלהיהם על צורת טלה. היו חושבים על מזל טלה שהוא מושל בארצם. בעבור זה לא היו אוכלים בשר. (אבן עזרא ח' כ"ב)

שחיטת אילים וכבשים היא דבר שאינו מצוי תדיר, מפני יוקר בשרם ושוחטים מהם רק לפרקים, במועדים. לכן מנהגנו מזמן קדום לבדוק בהם רק בדיקת פנים.

ולא יכולנו להחמיר, יען הוא דבר שאינו רגיל והגויים הקצבים רשעים עזי נפש אינם שומעים לקול השוחט להוציא הריאה לבדוקה, כי אין להם רווח אם ישחטו הכבשים בשחיטה כשרה יותר ממה שימכרנה הוא עצמו בנבילה. (נהר מצרים" הל' טריפות ב')

עופות נהגו לשחוט פה מיושב ולא חוששים לדרוסה ... גם כי זו המלאכה מרובה וכבדה ואי אפשר לשוחט לעמוד כל היום ופשוט.

המנהג בין השוחטים להטריף כל ספק אשר יפול להם בעוף, כי יש תקנה להחליפו באחר ולא להכנס בספק. אכן, כאשר אי אפשר להחליפו מאת הגוי המוכר, על השוחט מוטל לבדוק יפה. ותיכף ומיד אחרי השחיטה בודק. (שם הל' שחיטה ג')

כתב האבן עזרא: ולפי דעתי אנשי מצרים בימי משה היו 'טבעונים' שאינם אוכלים בשר. גם דם וחלב, דג וביצים. והכלל, כל דבר שיצא מן החי אסור עליהם. והם מתעבים מי שיאכל אותם. ומלאכה נמאסה בעיניהם לרעות הצאן. כפי שכתוב 'כי תועבת מצרים כל רועה צאן'.

כמו אנשי לנדיא"ה, שהם יותר מחצי העולם והם בני חם. עד היום לא יניחו אדם שיאכל בשר בארצם. ואם אחד מהם יבוא בארץ נכריה, יברח מכל מקום שיאכלו בו בשר. ולא יאכל כל דבר שיגע בו אדם אוכל בשר וכליו טמאים בעיניהם.

ואין לשאול, מה טעם היה להם מקנה?! התשובה ברורה: הסוסים, החמורים והגמלים למושא ולרכיבה, הבקר לחרוש והצאן לצמר. (שם)

נסיים בכום החמישית!

"והבאתי אתכם אל הארץ..." (ד"ח)

אם זיכהו ה' ועלה להשתטח בארץ ישראל, כל מה שיתנדב שם לתלמידי חכמים ולצדקות יהיו מן המעשר, אבל לא הוצאות הדרך ואכילה והמלון. (נהר מצרים" הל' צדקה ומעשר מנוון)

שלושים שנה עמד הגאון רבי רפאל אהרן בן שמעון בראש קהילת מצרים. במכתבו ופסקיו היה חותם: **"משרת בקדש בק"מ מצרים"** - כך ראה את תפקידו! וכה כתב: "את כובד המשא אשר בכתיף ישא האיש, אשר ההשגחה העליונה שמתהו רועה צאן קדשים בארץ מצרים, אשר עולה כבד מנשווא, כי כל עסקי הציבור בעיר הגדולה לאלקים הזאת ואגפיה - בכל עסק דת ודין ובכל עסקיהם אל הממשלה ירום הודה - כולה נתונים המה על שכם האיש ההוא ... מובן הוא שאיש הרבון תחת משא לעיפה כואת, איכה ירעה בשדות החכמה, ואיכה ירביץ בנאות התורה. איה עת ללמוד ועת ללמד, אם כל עיתותיו ושעותיו אינן מסורות אלי?!"